

DEZVOLTAREA RELIGIOZITĂȚII LA PREȘCOLARI The Development of Religious Fillings for Pre-schoolers

Rev. Alin Ionuț Pop, PhD. Candidate Manuela Oana Pop
Beclean Deanery, Beclean
"Babeș-Bolyai" University, Cluj-Napoca

Abstract. *Religion is a component of human development - it encourages and influences many aspects of self-actualization and promotes real values of life. These values are oftentimes love, forgiveness, trust, truth, honest, bravery, altruism, empathy, self-respect and respect for others, belief in freedom and human equality. The main purpose of religious education is to form morally good, Christian people. Its' principles are strongly rooted in tradition and connect modern ideologies with past generations. Once integrated into an individual's life, religious values generate other values like, for example, hope, passion, and personal depth. Performing religious activities with preschoolers contributes to the formation of their moral characters. They may develop empathy, altruism, optimism, goodness, honesty, and love for others and the environment.*

Keywords: *religion, religious education, moral values, common activity, ecclesial community.*

Introducere

Conform celor mai recente studii și cercetări în domeniul psihologiei și pedagogiei, educația religioasă trebuie realizată de la o vârstă timpurie, deoarece ecoul și reverberațiile pe care le are întâlnirea cu Dumnezeu în sufletul copiilor rămân adânc înrădăcinate în ființa lor și rodesc frumos, cu roade morale: bunătate, hărnicie, onestitate, respect, altruism, iubire față de dreptate și adevăr.¹

La înălțarea Sa la cer, Mântuitorul Hristos i-a trimis pe Sfinții Săi ucenici și Apostoli să fie misionarii întregii lumi. Cu alte cuvinte, le-a cerut ca tot ceea ce au văzut la El făcând, să facă și ei asemenea: "*Drept aceea, mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, învățându-le să păzească toate câte v-am poruncit vouă, și iată Eu sunt cu voi în toate zilele, până la sfârșitul veacului. Amin*" (Matei 28, 19-20). Această poruncă urma să fie pusă în aplicare la zece zile de la Înălțarea Mântuitorului la cer, în ziua Pogorării Sfântului Duh peste Sfinții Apostoli (Întemeierea Bisericii în chip văzut), atunci când, ascultând predica Sfântului Apostol Petru, s-au botezat "*ca la trei mii de suflete*" (Fapte 2, 41). Câteva zile mai târziu s-au împărășit cu toții pe fața întregului pământ, propovăduind Vestea cea bună a Iubirii la toată lumea, devenind astfel primii misionari ai Sfintei Treimi, avându-L ca Prototip pe Misionarul desăvârșit, Iisus Hristos- Fiul lui Dumnezeu, a doua Persoană a Sfintei Treimi. Porunca de a propovădui Evanghelia cea nouă, Evanghelia Dragostei desăvârșite, a fost transmisă din generație în generație și ea trebuie împlinită de fiecare dintre noi dacă dorim ca pacea și bunăvoirea să persiste pe pământ: "*Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoire!*" (Luca 2, 14). A fi misionar înseamnă a fi model de viață, a avea dragoste față de

---

¹ C. Santi, E. Santi, *Elemente de educație religioasă la grădiniță*, București, Editura Basilica, 2014, p. 9. Cf. E. A. Santi, *Inteligența emoțională și reprezentările religioase la preșcolar*, București, Editura Universitară, 2014.

cei săraci, a-i sprijini pe cei aflați în diverse necazuri. Sfântul Vasile cel Mare este un exemplu pentru noi toți în ce privește această misiune, întrucât el a fost primul misionar care a deschis, în cadrul Bisericii, primele spitale, azile pentru vârstnici, orfeline, toate sub numele de Vasiliada. Sfântul Ioan Gură de Aur a dobândit, tot datorită misiunii sale între oameni, și supranumele de avocatul săracilor, iar Sfântul Nicolae pe cel de ocrotitor al tinerilor, și în special al săracilor. Modelele pot continua, întrucât toți sfinții pe care-i are Biserica au fost și sunt modele demne de urmat de către noi în ceea ce privește misiunea noastră de creștini.

În țara noastră, înaintașii noștri s-au străduit ca Porunca iubirii să nu fie dată uitării. Și din istoria Bisericii Ortodoxe Române aflăm de câtă jertfelnicie au dat dovadă unii ca aceștia. Prima școală românească a luat ființă în cadrul Bisericii cu scopul de a-i educa și a-i forma pe cei tineri pentru o viață morală. Iată că educația, și în special cea religioasă a fost și este o prioritate pentru Biserică. Religia în viața omului are menirea de a deschide orizontul căutării unui sens profund al existenței și de înălțare a lui într-un cadru spiritual înalt. Universul religios răspunde nevoii noastre de continuă ascensiune și devenire în vederea desăvârșirii. Pentru copil, religia este o parte interioară a ființei lui, după cum afirma Mircea Eliade: "*A fi, sau mai degrabă a deveni om, înseamnă a fi religios*".² Fiecare copil se naște cu un veritabil potențial care trebuie exploatat de-a lungul întregii vieți. Educația religioasă trebuie să urmărească exploatarea acestuia pentru ca omul să cunoască o dezvoltare holistică dezirabilă lui și societății.

De ce activități de educație religioasă la cei mici?

Una dintre provocările educației religioase o reprezintă dilema debutului acesteia: în preșcolaritate sau nu? Ca și în cazul oricărei dileme, există păreri pro și contra, argumente care susțin și încurajează formarea religioasă cât mai de timpuriu, așa cum există și sceptici care, pierduți în vârtoarea și în tumultul vieții cotidiene, uită un adevăr fundamental pentru fiecare om: suntem creați de Divinitate, din iubire, datori să transmitem copiilor noștri tezaurul spiritual cu care am fost înzestrați, mai presus de orice altă îndatorire.

Primii ani din viață sunt foarte importanți deoarece în această perioadă dezvoltarea copilului cunoaște progrese semnificative din punct de vedere fizic, psihic, moral, socio-afectiv, spiritual. Copilăria reprezintă, pentru cei mai mulți dintre noi, cea mai frumoasă vârstă; o filă de poveste pe care o recitim cu drag ori de câte ori avem ocazia. Experiențele ei marchează întregul parcurs al vieții fiecărei persoane contribuind la devenirea adultului de mâine. Amintirea mamei sau a bunicii care, cu blândețe, citea din Biblie o pildă, seara, la lumina caldă a unei candelă, mirosul de tămâie care învăluia Biserica la slujba de duminică, expresia de pe chipul bunicii care ne învăța cum să rostim o rugăciune în fața icoanei, par atât de vii acum, la fel ca și atunci, și, cu siguranță, peste timp vor rămâne la fel de

---

² Mircea Eliade, *Nostalgia originilor*, București, Editura Humanitas, 1994, p. 7.

încărcate de trăire și de sens. Prima întâlnire a copilului cu Dumnezeu este, de obicei, mijlocită de părinți. În familie micul creștin descoperă că este fiul Tatălui ceresc, iar o atmosferă și un climat familial religios își pun amprenta cu desăvârșire asupra formării unei personalități armonioase, după cum afirma Preafericitul Părinte Daniel- Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *familia este biserica de acasă*.

Activitățile de educație religioasă începând cu grupa mică la grădiniță trebuie să se realizeze ținând cont de necesitatea și de importanța pe care o are Dumnezeu în viața copiilor, dar și de frumoasa, bogata și valoroasa tradiție spirituală a poporului român. A exclude din curriculumul școlar o ipostază definitorie a spiritualității, așa cum este religia, înseamnă să ținim spre o persoană incompletă, cu minte, trup, dar difuză sau diformă sub aspectul conștiinței. Umanitatea din noi își dovedește insuficiența când nu este racordată la chemările valorice superioare ale transcendenței.³ Fără credință suntem incompleți, nu ne putem desăvârși, ne disipăm la orice adiere care se abate asupra noastră, ne pierdem în neantul dezumanizării. *Omul fără credință, este omul fără Dumnezeu (Nihil sine Deo)*.

Experiența didactică ne certifică faptul că copiii sunt deschiși și receptivi la orice activitate cu conținut religios, ei se simt atrași de misterul lumii nevăzute (Dumnezeu, îngeri, rai), trăiesc emoții și sentimente profunde. În preajma marilor sărbători religioase, ei cântă cu plăcere cântece și imnuri religioase, bucurându-se de orice prilej cu care intră în contact cu spațiul și timpul religios. Povestirile biblice, pline de învățături educative și morale, sunt accesibile înțelegerii copiilor și contribuie semnificativ la dezvoltarea caracterului moral al acestora, prezentându-le adevărate modele de comportament și atitudini pozitive. Cu siguranță există multe situații care ne indică importanța prezenței lui Dumnezeu în viața copilului cât mai de timpuriu. Marcarea acesteia poate să înceapă prin gestul mamei care îi pune fetiței la gât o cruculiță, precizându-i că ori de câte ori se simte singură poate să o atingă gândind că Dumnezeu îi este tot timpul aproape. Astfel, fetiței îi este conturat un sentiment de siguranță și încredere. Gestul unui copil de trei ani care își împreunează mâinile și șoptește rugăciunea îngerașului înainte de ora de somn demonstrează alături de alte exemple ale practicilor creștine două axiome susținute prin educația religioasă: primul- copiii exprimă nevoia prezenței lui Dumnezeu în viața lor și, al doilea- părinții pot să contribuie la conștientizarea și întărirea relației copiilor cu Dumnezeu în beneficiul acestora.

Analizând programa activităților instructiv-educative din grădiniță observăm lipsa componentei religioase, atât de necesară în educarea și formarea caracterului și personalității copilului preșcolar. Constantin Cucuș sesizează "disproporția dintre importanța educației religioase și a celorlalte activități opționale" și consideră că, prin omiterea educației religioase din planul de învățământ pentru nivelul preșcolar, elevii de mai târziu sunt privați de "*o serie de prechiziziții fundamentale, absolut necesare*" și sunt lăsate la voia întâmplării "*virtuțile formative ale valorilor moral-creștine*", transferând

---

³ Constantin Cucuș, *Educația religioasă. Repere teoretice și metodice*, Iași, Editura Polirom, 2009, p. 56.

această educație la nivelul bunicilor sau părinților.⁴ Educația religioasă trebuie să facă parte din activitățile obligatorii din grădiniță, mai ales că această educație este una tradițională și nu una nouă, facultativă. Se știe, de altfel, că "vârsta copilăriei mici este cea mai permisivă și mai modelabilă dintre toate ipostazele psihogenetice".⁵

Copilul descoperă și acceptă religia spontan. Dumnezeu pătrunde în viața lui firesc, natural. De aceea, preșcolăritatea este perioada optimă pentru a pune bazele dezvoltării spirituale și pentru valorificarea maximă a potențialului uman. Religia este înscrisă în sufletul omului, în fiecare părticică a ființei sale. Ea creează un cadru specific, o perspectivă diferită de înțelegere a vieții, a valorilor supreme, religia îl ridică pe om la granița dintre cele două lumi: materială și spirituală, ne face să fim mai buni, să sperăm și să căutăm desăvârșirea. Constantin Cucuș susține necesitatea educației de la o vârstă cât mai fragedă, arătând că "*realizarea în școală a unei culturi sau conduite religioase a elevilor este posibilă și necesară. Formarea tinerilor prin sistemul de învățământ se cere a fi multidirecțională și polivalentă. Cum școala pregătește sistematic individul în perspectivă individuală, morală, civică, estetică, igienică etc., componenta religioasă se adaugă acestora firesc, organic, urmărindu-se complementaritatea și continuitatea de ordin instructiv și formativ*".⁶ Relația copilului cu Dumnezeu antrenează procesele intelectuale, vibrațiile și trăirile afective cele mai puternice ale personalității umane, de aceea educația religioasă trebuie să înceapă din timp, în perioada preșcolărității, când copilul află pentru prima dată despre bine și rău și când începe să se structureze conștiința sa morală.

Educația religioasă reprezintă acea dimensiune a educației care urmărește activarea și dezvoltarea potențialului religios, a predispoziției spre religiozitate, care este înăscută, pe baza unor principii didactice și cu ajutorul unor metode și mijloace specifice.⁷ Educația religioasă creștină se fundamentează pe două adevăruri de credință: existența sufletului uman (care poate fi modelat prin educație) și întruparea Mântuitorului Hristos, care S-a făcut om pentru a-i da omului posibilitatea de a participa la viața eternă a lui Dumnezeu.⁸ Necesitatea religiei în viața omului determină, implicit, necesitatea unei educații religioase care să înceapă de la o vârstă cât mai fragedă, pentru că religia dezvoltă caracterul, moralitatea, altruismul, empatia, umanitatea din noi. Importanța religiei în viața copilului este susținută de teoreticienii și practicienii din domeniul educației, în scopul formării unei personalități armonioase. La debutul școlarității, disciplina Religie constituie un important context de învățare, care valorifică în plan educativ "marile întrebări" ale

---

⁴ Constantin Cucuș, *Educația religioasă. Repere teoretice și metodice*, p. 36-37.

⁵ C. Santi, E. Santi, *Elemente de educație religioasă la grădiniță*, p. 45.

⁶ Constantin Cucuș, *Pedagogie*, Iași, Editura Polirom, 2006, p. 85.

⁷ Sebastian Șebu, Monica Opriș, Dorin Opriș, *Metodica predării religiei*, Alba-Iulia, Editura Reîntregirea, 2000, p. 21.

⁸ G. Holbea, D. Opriș, M. Opriș, G. Jambore, *Apostolat educațional. Ora de religie- cunoaștere și devenire spirituală*, București, Editura Basilica, 2010, p. 24.

copiilor, experiențele de viață ale acestora, atât de importante pentru dezvoltarea morală și pentru exersarea deprinderilor de socializare, pentru formarea comportamentului, prin valorificarea activă în acord cu valorile moral-religioase a diferitelor aspecte propuse de conținuturile învățării.⁹

Preșcolăritatea este perioada de vârstă când se pot recepta cunoștințe și conduite cu caracter moral, este, totodată, momentul în care copilului i se poate transmite rațional ideea de divinitate ca izvor a toate câte există în lume. La această vârstă Dumnezeu este perceput prin intermediul atributelor nemateriale (exemplu: bunătate, frumusețe), prin asociere cu valori pe care copilul le cunoaște din lumea concretă. Educația religioasă garantează adevăratele valori și promovează virtuțile, contribuie la dezvoltarea spirituală a persoanei. Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, subliniază importanța religiei pentru formarea personalității umane, astfel: *"Religia îl învață pe copil iubirea față de Dumnezeu și de oameni, credința, speranța și solidaritatea, dreptatea și recunoștința față de părinți și față de binefăcători, dărnicia și hărnicia, sfințenia vieții, valoarea eternă a ființei umane, adevărul prim și ultim al existenței, binele comun și frumusețea sufletului profund uman, cultivat și îmbogățit prin virtuți"*.¹⁰ Rolul formativ al religiei contribuie la reducerea efectelor negative ale crizei de identitate și sens care se resimte astăzi, mai mult ca niciodată, în societatea tulburată de schimbările bruște și de pierderea adevăratelor valori eterne, oferind tinerilor repere, modele autentice și coordonate clare după care să-și ghideze viața. Credința este, poate, cea mai mare bogăție pe care părinții o pot da copiilor lor, o investiție pe termen lung, în veșnicie, de aceea educația religioasă trebuie să înceapă cât mai devreme, în primii ani ai copilăriei, *"pentru a fortifica trăirea și conștiința religioasă"*.¹¹

Rolul profesorului de religie

Profesia de educator este una deosebită, complexă, nobilă, dificilă, dar și plăcută, care presupune abilități speciale de comunicare și transmitere a cunoștințelor, în care *a ști* nu înseamnă prea mult dacă nu poate fi împărtășit copiilor. Orice educator trebuie să aibă o serie de calități deosebite, care să-l facă apt de a modela personalitatea fragilă a copiilor. Vocația de dascăl, formator și educator, este una extraordinară, deosebită, cu atât mai mult cu cât vorbim despre copii mici (începând cu vârsta de 3 ani), care acum se desprind de universul familial și pășesc nesiguri în această lume nouă. Un educator adevărat, cu vocație și dăruire meseriei și misiunii sale, trebuie să aibă o serie de calități intelectuale, morale, psihologice, pedagogice, să iubească viața, pe copii și pe Dumnezeu. Profesorul de religie trebuie să se regăsească perfect în portretul dascălului ideal, întrucât el este

---

⁹ M. Opreș, D. Opreș, I. Horga, *Religia la clasa pregătitoare, ghid pentru profesori*, București, Editura Basilica, 2012, p. 8.

¹⁰ G. Holbea, D. Opreș, M. Opreș, G. Jambore, *Apostolat educațional. Ora de religie- cunoaștere și devenire spirituală*, p. 7.

¹¹ Constantin Cucoș, *Educația religioasă. Repere teoretice și metodice*, p. 103.

chemat să vorbească despre Dumnezeu, să aplice concret cuvintele Lui, iar comportamentul lui să reflecte preceptele Legii divine.¹²

Prin intermediul educației religioase se poate activa și dezvolta potențialul uman la dimensiunea maximă și, cu cât se începe mai devreme această educație, cu atât rezultatele se vor vedea mai devreme și vor mai bogate. Copilăria este perioada în care achizițiile în plan intelectual, moral, afectiv se realizează cu ușurință și naturalețe, iar deprinderile bune formate acum se păstrează pentru întreaga viață. De la vârste fragede copiii sunt fascinați de Dumnezeu, au trăiri față de Acesta, Îl descoperă treptat și Îl includ în viața lor. Profesorul de religie are menirea de a-i canaliza pe copii pe calea spre Dumnezeu, de a le descoperi acestora un mod prin care să se apropie de El, să-L cunoască și să-L iubească.

Profesorul de religie trebuie să aibă o vocație sau o înclinare lăuntrică deosebită față de ceea ce săvârșește, trebuie să simtă ceea ce învață și să exemplifice în propriul comportament mesajul pe care îl susține, deoarece, pentru copii exemplul personal este mai puternic decât cuvântul. Copiii imită și preiau în comportamentul lor ceea ce văd, fără a avea capacitatea de a discerne între bine și rău. Acesta trebuie să poată să insufle în sufletele curate și neperversitate dragostea adevărată față de Dumnezeu și față de aproapele și trebuie să conștientizeze permanent importanța misiunii lui. Dimensiunea duhovnicească și educațională a misiunii profesorului de religie rezultă din responsabilitatea și din rolul hotărâtor pe care acesta îl are în transformarea profundă a personalității în formarea deprinderilor și atitudinilor de factură duhovnicească și socio-morală ale elevilor săi. Profesorul de religie trebuie să manifeste atenție sporită și afectivitate pentru copii, răbdare și înțelegere. Mesajul lui trebuie să vină din inimă și să se adreseze inimii copiilor. Alte calități ale profesorului de religie derivă din străduința lui de a fi un bun creștin. Astfel, chipul lui trebuie să reflecte smerenia adevărată, bunătatea, blândețea și răbdarea față de copii, împletite cu profesionalismul și pregătirea psihopedagogică necesară transmiterii cunoștințelor pe care le are. Personalitatea lui trebuie să fie plăcută și atractivă pentru copii. Educatorul creștin trebuie, la rândul lui, să-L aibă drept model pe Mântuitorul Hristos.

Dat fiind specificul lucrului cu copiii preșcolari, orice activitate desfășurată trebuie să aibă caracter ludic, de aceea profesorul de religie, ca și educatoarea, trebuie să dispună de abilitatea de a transforma orice activitate de învățare în joc și orice joc într-o activitate de învățare. Un profesor ideal trebuie să aibă imaginație bogată, să fie creativ, pentru a-i stimula permanent pe copii și a nu lăsa monotonia și rutina să se instaleze, de asemenea, este necesar ca el să aibă abilități de comunicare dezvoltate, să fie calm, răbdător, empatic, corect, ferm, optimist, modest, să fie un bun organizator, și, mai presus de toate, să iubească copiii.

---

¹² C. Santi, E. Santi, *Elemente de educație religioasă la grădiniță*.

Dezvoltarea religiozității la preșcolari

Religiozitatea la copii este un subiect foarte puțin abordat, studiile realizate până acum au avut drept țintă dezvoltarea intelectuală, neurologică, afectivă și socială a copilului, în timp ce dimensiunea spirituală a fost considerată drept o caracteristică a vârstei adulte. Puținele abordări ale religiozității la copii vin, cu precădere, din partea Bisericii, realizate sub forma învățaturii catehetice. De-abia spre începutul anilor '90 psihologii, pedagogii sau lucrătorii sociali au început să cerceteze procesul dezvoltării religioase a copiilor¹³.

Potențialul religios, asemenea altor manifestări specific umane, deși este un dat înnăscut, trebuie dezvoltat de-a lungul vieții. Nimic din ceea ce este prezent în ființa umană de la naștere nu se dezvoltă fără intervenția activă în perspectiva acestei desăvârșiri, așa cum talentul, dacă nu este descoperit și cultivat, se pierde, tot astfel religiozitatea primă și înclinația originară spre spiritualitate trebuie dezvoltate.¹⁴

Asimilăm conceptul copilărie cu atribute precum inocență, onestitatea, simplitatea, proiecția către o atitudine spirituală. Psihologii vorbesc de marea plasticitate a sistemului nervos, specifică perioadei de vârstă premergătoare școlarității. Preșcolarii dispun de o bogată viață afectivă și o mare sensibilitate, ceea ce-i face foarte receptivi la tot ce este adresat sferei sentimentelor. Copilăria este vârsta deschiderii față de lume și față de alții, prin cele cinci simțuri.

Religiozitatea copilului este influențată de anumiți factori, cum ar fi predispoziția religioasă, mediul în care trăiește, experiența copilului. În general, viața religioasă a oamenilor se aprinde din viața religioasă a altora, prin exteriorizarea trăirilor religioase ale acestora, pentru că suntem ființe sociale, create să trăim în comunitate, dar și în comuniune. Copilul se naște cu un sâmbure de divin în suflet, dar depinde foarte mult de evoluția ulterioară, de familia care poate sau nu să fie religioasă, de educația care uneori este lipsită de valorile adevărate și chiar de întâmplările prin care trece de-a lungul vieții. Astfel, unii îl cunosc pe Dumnezeu mai devreme, încă de copii, alții la un moment dat, în viață, dar sunt și unii care îl descoperă la sfârșitul vieții pământești. Vasile Băncilă, susține că dezvoltarea religiozității se realizează cel mai bine în copilărie, deoarece este o etapă specială în viața omului, marcantă în devenirea sa, iar adultul credincios este astfel și pentru că "*îl îndeamnă amintirile copilăriei sale*".¹⁵ Uneori aceste amintiri din perioada copilăriei devin cel mai tare argument și cel mai puternic stâlp în susținerea unei vieți religioase adevărate. .

Activități religioase la vârsta preșcolară

Metodele reprezintă căi sau mijloace prin intermediul cărora se realizează obiectivele propuse în procesul instructiv-educativ. Orice metodă pedagogică este

---

¹³ C. Santi, E. Santi, *Elemente de educație religioasă la grădiniță*, p. 55.

¹⁴ Constantin Cucoș, *Educația religioasă. Repere teoretice și metodice*, p. 17.

¹⁵ Vasile Băncilă, *Inițierea religioasă a copilului*, București, Editura Anastasia, 1996, p. 22.

rezultatul confluentei mai multor factori, ceea ce face ca educația să fie cu adevărat o artă: arta de a adapta permanent resursele deținute în scopul atingerii obiectivelor propuse. Fiecare disciplină de învățământ își are metodele ei specifice. Metodele sunt selecționate de cadrul didactic și sunt utilizate în funcție de nivelul și trebuințele sau interesele copiilor, în vederea asimilării temeinice a cunoștințelor, a trăirii valorilor, a stimulării spiritului creativ; metodele permit profesorului să se manifeste ca purtător competent al conținuturilor învățământului și ca organizator al procesului instructiv-educativ.¹⁶

În activitățile de învățare din grădinița Religia se bazează pe folosirea mai multor metode și tehnici caracteristice învățământului preșcolar, adaptate specificului acestei discipline. Astfel, se pot folosi: metode expositive (povestirea sau lectura, explicația, descrierea), metode interogative (conversația euristică, problematizarea), metode de cunoaștere a realității religioase (observarea directă a lumii înconjurătoare, studiul de caz, exemplul, rugăciunea) și metode fundamentate pe acțiune (jocul, dramatizarea, exercițiul). Specificul lucrului cu copiii preșcolari, dar și domeniul prea puțin explorat al universului religios la această vârstă, impun o abordare specială, care să țină cont de particularitățile vârstei, respectiv de profilul psihologic și fizic al dezvoltării copilului preșcolar, dar și de specificul problematicii religiozității, care presupune o adresare către suflet, către spiritual, mai puțin accesibil măsurătorilor și parametrilor exacti. Astfel, în funcție de fiecare variabilă implicată, se vor identifica și adapta cele mai potrivite metode de investigație care pot fi utilizate în cazul copiilor preșcolari.¹⁷

1. *Povestirea sau lectura textelor biblice și patristice*

Lectura sau povestirile oferă adevărate situații de viață la care copilul participă, se transpune prin intermediul personajelor, empatizează cu acestea, descoperă noi reacții și atitudini din care învață, contribuind la lărgirea orizontului de viață și la îmbogățirea experienței personale. Învățămintele care se desprind din anumite povestiri cu caracter moral constituie adevărate situații de învățare, influențând pozitiv procesul de formare a personalității copiilor, comportamentul și atitudinile lor în diverse situații. Preșcolarii sunt fermecați de lumea fantastică a povestirilor, le ascultă cu plăcere chiar dacă sunt repetate și își manifestă întotdeauna dorința ca ele să dureze cât mai mult. Prin intermediul povestirilor, copiii reușesc să se elibereze de impresiile nemijlocite și au posibilitatea să își reprezinte obiecte și fenomene noi.

Unul dintre scopurile predării religiei este formarea caracterelor religios-morale, iar povestirea sau lectura biblică contribuie la însușirea unor valori care să influențeze pozitiv comportamentul lor.¹⁸ Exemple de activități: povestirea sau lectura vieții și minunilor Sfântului Ierarh Nicolae, povestirea pilei samarineanului

---

¹⁶ Constantin Cucoș, *Pedagogie*.

¹⁷ C. Santi, E. Santi, *Elemente de educație religioasă la grădiniță*, p. 65.

¹⁸ Sebastian Șebu, Monica Opriș, Dorin Opriș, *Metodica predării religiei*, p. 78.

milostiv, accesibilizată la nivelul înțelegerii copiilor, lectura zilelor creației, povestioare cu conținut moral,¹⁹ povestiri despre bunătatea și iubirea lui Dumnezeu pentru oameni și despre minuni înfăptuite de sfinți, lectura unor povestioare care să pună în valoare anumite caracteristici ale unui bun creștin: bunătate, ajutorare, prietenie; povestiri moralizatoare referitoare la modul de comportare creștin față de semenii aflați în situații dificile; povestiri care evocă tradiții și obiceiuri specifice unor evenimente și sărbători religioase: împodobitul bradului, colindatul, încondeiatul ouălor.

2. *Explicația* - este o metodă expositivă care se pretează a se utiliza în activitățile din grădiniță pentru a facilita înțelegerea diferitelor concepte și termeni religioși de către copii. În activitățile de religie din grădiniță explicația este esențială pentru însușirea conținutului specific acestui domeniu. Prin explicație copiii își vor crea treptat un vocabular de termeni religioși, care vor constitui pe termen lung fundamentul unei credințe autentice. Această metodă, prin întrebuintarea ei, dezvoltă gândirea și activează mecanismul înțelegerii. Exemple de activități: explicarea unor termeni religioși de bază: credință, iubire, milă, recunoștință, mulțumire, familia creștină; Amin; Biblia; Biserică; creștin; Cruce; Domnul Iisus Hristos; Dumnezeu; sfinți; înger; Maica Domnului; rugăciune; sărbătoare; Sfântul Nicolae; Adam; Eva; Biserică; casa Domnului; apă sfințită, minune, tămâie, creștin, lumânare etc. *Icoana* - ca obiect de cult particular și public: se va explica ce este icoana și care sunt caracteristicile ei și se va aduce în fața copiilor un obiect concret; *Preotul* - persoană liturgică: se va explica cine este acesta, ce face și va fi invitat în fața copiilor un preot; *Înger* - ființă cerească: se va explica ce este și cum arată un înger, prin analogie cu elemente care nu pot fi văzute (vântul care nu se poate vedea, dar se poate simți), și se vor aduce în fața copiilor reprezentări iconografice cu îngeri); explicarea importanței protejării naturii pentru sănătatea omului (elemente de ecologie creștină); explicarea importanței sărbătorilor religioase în viața creștinului și a modului în care este sărbătorit un eveniment religios; explicarea semnificației unor nume creștine uzuale (Maria, Emanuel, Andrei, Mihail, etc.).

3. *Descrierea* - este metoda expositivă care expune trăsăturile specifice și caracteristicile unor obiecte, locuri, persoane, fenomene, întâmplări, cu scopul de a crea o imagine cât mai clară a acestora, în contextul dat. Ea pune accent pe aspectele exterioare, vizibile ale obiectului ales. Această metodă dezvoltă la copii spiritul de observație. Ea se folosește de mijloace de învățământ cum ar fi: harta, imagini, filme, fotografii, planșe etc. Descrierea transpune în fața copilului imaginea obiectului, ajutându-l pe acesta să-și formeze o reprezentare figurativă cât mai fidelă originalului. Exemple de activități: descrierea unei biserici pe baza unor imagini și din propria experiență prin comparație cu o clădire obișnuită; descrierea Mântuitorului Hristos, a Sfintei Fecioare Maria și a sfinților după reprezentările iconografice; descrierea unor imagini sugestive care redau comportamente pozitive

---

¹⁹ Leon Magdan, *Jocuri creștine pentru copii*, București, Editura Mateiaș, 2006.

și negative ale unor copii, cu accent pe îndeplinirea primelor și evitarea celorlalte; descrierea unor trăiri și experiențe personale petrecute în familie și cu ocazia participării la unele evenimente religioase (botez, cununie, denii, împărțășanie, vizitarea unei mănăstiri).

4. *Exemplul* - ca metodă de cunoaștere a realității religioase, presupune aducerea în fața copiilor a unui model de comportament pozitiv din care aceștia să desprindă anumite învățături. La vârsta preșcolară, imitația este una dintre caracteristicile cele mai importante prin care copilul își însușește limbajul, comportamentul, atitudinile, gesturile unei persoane cu semnificație afectivă pentru el. De aceea, exemplul poate și trebuie să fie folosit în activitatea religioasă și nu numai. Exemple: exemplul de identificare a rolurilor pe care le are fiecare membru al familiei; povestioară moralizatoare "Copilul bine crescut";²⁰ "Căința păcătosului";²¹ "Ecolul vieții".²²

5. *Rugăciunea* - reprezintă o legătură vie și personală cu Dumnezeu. Prin rugăciune omul se adresează direct lui Dumnezeu, fiind acea deschidere simplă și firească a omului ca ființă creată spre comunicare și comuniune cu El. Rugăciunea la copil este o deprindere care se dezvoltă stadial, care evoluează și se transformă odată cu creșterea lui. Preșcolarii mici (3 ani) nu au încă dezvoltată capacitatea de a înțelege profunzimea și specificul rugăciunii, de aceea ei se concentrează, mai ales, pe comportamentele fizice (vizibile) pe care le presupune actul rugăciunii, după cum le-au observat a fi realizate de adulți: țin ochii închiși, mâinile împreunate, așezat în genunchi, în fața unei icoane. Ei imită gesturile simbolice, acțiunile observate, reducând actul rugăciunii la aspectul extern, vizibil al acesteia. Rugăciunea copilului are ca fază incipientă rugăminta pe care el o exprimă emoțional față de părinți. Rugăminta copilului are o mare forță psihologică, deoarece ea este însoțită de o intensă emoționalitate. Ea este de fapt o dorință, care, împlinită de către părinți, este însoțită de o stare de speranță, optimism, încredere, copilul fiind capabil să își reprezinte sau să anticipeze emoția și bucuria pe care îndeplinirea ei i-o va genera. Copilul vine în fața lui Dumnezeu cu încrederea și speranța pe care le are în părinți; rugăciunea copilului este sinceră și încrezătoare în posibilitatea reală de satisfacere a ei.²³ Copiii relaționează cu Dumnezeu în timpul rugăciunii. Ei Îi vorbesc, I se adresează, în tăcere sau chiar cu voce tare, înainte de culcare, când simt prezența lui Dumnezeu lângă ei. Dumnezeu este lângă ei când sunt bolnavi sau când au un vis urât. Astfel ajung copiii să-L iubească pe Dumnezeu, să-L integreze în viața lor ca pe o persoană reală. Copiii sunt ființe spirituale, care Îl caută pe Dumnezeu și care sunt receptivi și răspund cu iubire

---

²⁰ Leon Magdan, *Povestiri creștine pentru copii*, București, Editura Mateiaș, 2004, p. 32.

²¹ *Lumea Credinței pentru copii*, anul I/2003, nr. 7, p. 18-19.

²² Leon Magdan, *Jocuri creștine pentru copii*, p. 52-53.

²³ C. Santi, E. Santi, *Elemente de educație religioasă la grădiniță*, p. 97-98.

iubirii Sale. Exemple: rugăciunea "Înger, îngerășul meu", "Tatăl nostru", "Rugăciunea de dimineață", "Rugăciunea de seară".²⁴

6. *Jocul* - cea mai importantă modalitate de exprimare a copilului preșcolar. În activitatea de zi cu zi a unui copil, jocul ocupă ponderea cea mai mare, fiind activitatea preferată a acestuia. A ne întreba de ce se joacă copilul înseamnă a ne întreba de ce este copil. Copilăria, cu frumusețea și veselia ei, nu poate fi imaginată fără joc. Jocul este o metodă și totodată un mijloc de educare eficient și atractiv, prin intermediul lui se realizează învățarea la vârsta preșcolară, copiii manifestând un interes deosebit față de orice activitate care se realizează prin joc. Pentru copil jocul nu reprezintă o simplă distracție; jucându-se, el cunoaște și descoperă lumea și viața într-o formă accesibilă și atractivă pentru el. Jocul este un instrument care stimulează dezvoltarea cognitivă, el îi pregătește pe copii pentru viață, oferă oportunitatea de a exersa roluri și de a-i imita pe adulți, stimulează fantezia, imaginația și creativitatea, prin intermediul lui se afirmă individualitatea fiecărui copil, el reprezintă climatul psihologic cel mai favorabil copilului preșcolar pentru a se forma armonios. Nu în ultimul rând, jocul este un exercițiu esențial pentru formarea și dezvoltarea responsabilității etice și morale. Jocul poate fi utilizat în orice tip de activitate, inclusiv în cea religioasă, în funcție de obiectivele stabilite. Jocul religios este mijlocul prin care pot fi însușite atitudini și comportamente moral-religioase, facilitează dezvoltarea deprinderilor morale, ajută la formarea caracterului, într-o atmosferă plăcută, liniștitoare. Jocul este pentru copil la fel de important ca hrana pentru trup și dragostea pentru suflet. Educația religioasă se poate realiza cu succes prin intermediul jocurilor, asigurând totodată un progres moral-spiritual. Exemple: jocuri didactice care să valorifice experiența religioasă a copiilor (ajutarea semenilor, rugăciunea etc.); jocuri didactice care să evidențieze atitudini și comportamente moral-religioase din experiența de viață a copiilor (mersul la biserică, rugăciunea, fapte bune); jocuri didactice care să urmărească descoperirea calităților proprii și ale celorlalți; jocuri "Așa da/ așa nu"; joc de atenție: "Fă ce spun, nu ce fac eu!"; joc-ghicitori: "Ghici, ghicitoarea mea!"; joc de rol: "La Paști", "Cei trei magi", "Îngerășii și păstorii", "De-a familia"; jocuri de rol cu privire la asumarea diferitelor comportamente religioase în situații date și jocuri ce vizează împărțirea responsabilităților într-un grup; jocuri de rol care să urmărească acceptarea necondiționată a semenilor (ex. "Copiii lumii"); jocuri de rol care urmăresc descoperirea calităților celorlalți: "Întreabă-mă și îți răspund!".

Concluzii

Educația religioasă constituie o latură și un domeniu mai special, întrucât ea lucrează și se adresează sufletelor copiilor, frumusețea ei solicitând și o mare responsabilitate din partea celor care o predau. Tot ceea ce se adresează sufletului trebuie să vină din suflet, cu suflet.

---

²⁴ G. Coman, *Rugăciuni pentru copii*, București, Editura Bizantină, 2010.

Existența lui Dumnezeu este o certitudine pentru credincios și nu presupune explicații, iar viața religioasă a omului care crede nu se bazează pe concepții raționaliste și reci asupra lui Dumnezeu, ci pe emoții în legătură cu Acesta. Omul nu poate să-L cunoască pe Dumnezeu, în ființa Sa, deoarece Dumnezeu este mai presus de orice cunoaștere, iar *"un Dumnezeu definit este un Dumnezeu finit"*,²⁵ ci numai lucrările Lui, actele, manifestările Sale în lume. Iar modul în care noi ne raportăm la Dumnezeu, prin credință, constituie elementele religiozității subiective a fiecărui om în parte. Copiii simt nativ o dorință de cunoaștere puternică, asemănătoare senzației de foame sau sete. Ei vor să știe totul despre tot, de aceea întrebările lor caută neîncetat să descopere, să exploreze, să găsească tot ceea ce le-ar putea hrăni curiozitatea. Această căutare a lor se îndreaptă și în direcția lui Dumnezeu, întrucât misterul existenței divine îl atrage pe copil și-l fascinează, îi conferă încredere și siguranță. Sufletul copilului este ontologic deschis spre bine și frumos, el nu este pervertit și întinat de nimic, el rezonază de dragoste, este plin de sensibilitate și constituie terenul cel mai potrivit pentru sădirea și cultivarea valorilor morale creștine și a principiilor de viață sănătoase, care mai târziu vor deveni convingeri și idealuri personale

Într-o societate precum cea de astăzi, valorile creștine rămân singurul reper în viața oamenilor și numai călăuziți de acestea putem găsi calea spre adevărul eu și spre Dumnezeu. Credința este cea îl deosebește pe om de restul ființelor create și îl pune în legătură cu Dumnezeu. Nădejdea sau speranța creștină îl ajută pe om să depășească încercările și greutățile vieții. Copilul este exemplul adevăratei iubiri sincere, pure și inocente, iar educația în general și educația religioasă în special, trebuie să pună accentul tocmai pe această coordonată spirituală, urmărind formarea caracterului moral creștin. Dumnezeu este o realitate a vieții noastre și trebuie să învățăm încă de mici să formăm o legătură cu Acesta, care să dureze întreaga viață. Educația religioasă *"deschide sufletul copilului spre bine și frumos, spre respect și dragoste față de aproapele, cultivă sensibilitatea și sădește sămânța pentru valorile morale care, mai târziu, vor deveni convingeri și idealuri personale"*.²⁶

În concluzie, putem spune că misiunea de mărturisitor al iubirii în lumea contemporană, începând de la grădiniță și culminând cu viața trăită în Hristos este cheia care ne deschide ușa Împărăției Cerurilor. Prin îndeplinirea misiunii de creștin nu facem altceva decât să răspundem la îndemnul Părintelui Cereș de a-i iubi pe toți oamenii indiferent de rang, îndemnuri pe care le găsim scrise și în Scriptura Noului Testament. Câteva dintre acestea sunt următoarele: *"Purtați-vă cu cinste între neamuri, ca în ceea ce ei acum vă bârfesc ca pe niște făcători de rele, privind ei mai de aproape faptele voastre cele bune, să preamărească pe Dumnezeu în ziua când îi va cerceta"* (I Petru 2,12); *"Cât de frumoase sunt picioarele celor ce vestesc pace, ale celor ce vestesc cele bune !"* (Romani 10, 15).

²⁵ www.creștinortodox.ro/interviuri/parintele-galeriu-internetul-implicatiile-70497.html, accesat 16.09.2016.

²⁶ I. Nicola, *Tratat de pedagogie școlară*, București, Editura Aramis, 2003, p. 202.